

ARBETSLIVS- OCH JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 1/2009 rd

Statsrådets innovationspolitiska redogörelse

Till ekonomiutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 15 oktober 2008 statsrådets innovationspolitiska redogörelse (SRR 5/2008 rd) till ekonomiutskottet för beredning och bestämde samtidigt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ska lämna utlåtande i ärendet till ekonomiutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- industriråd Paula Nybergh, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Ilkka Turunen, undervisningsministeriet
- generaldirektör Harri Vainio och professor Antti Kasvio, Arbetshälsoinstitutet

- forskare Tatu Piirainen, Tammerfors universitet, Arbetslivets forskningscentral
- chef för näringsfrågor Janne Metsämäki, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- innovationsdirektör Hannele Pohjola, Finlands Näringsliv
- näringspolitisk ombudsman Mats Nyman, Akava
- teknologidirektör Tuomo Alasoini, Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer
- professor Juha Siltala.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf
- Företagarna i Finland rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Bred innovationspolitik

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att den innovationspolitiska redogörelsen är nödvändig och att den lyfter fram centrala utmaningar i fråga om utvecklingen av innovationspolitiken.

Utskottet stöder en bred innovationspolitik. Inom ramen av en bred innovationspolitik är det möjligt att samordnat utveckla teknologi-, ut-

bildnings- och arbetspolitiken på ett sätt som kan bli nyckeln till framgång för en liten nation i den globala konkurrensen.

Innovationspolitiken handlar inte bara om teknologi- eller forskningspolitik eller enstaka uppfinningar och produktutveckling utan också om nya produkter och en ändring av service- och produktionsprocesser och sättet att organisera verksamheten. Innovationer av olika slag är ofta beroende av varandra — det krävs även operativa omställningar för att kunna utnyttja tekniska

innovationer. Med tanke på Finlands framgång är det viktigt att sociala och organisatoriska innovationer uppmärksammas i allt större utsträckning.

Det är också viktigt att arbetsplatserna och arbetstagarnas delaktighet i utvecklingen av innovationer förankras i en omfattande och systemisk innovationspolitik. Arbetstagarnas tysta kunskaper spelar en central roll för sociala och organisatoriska innovationer på arbetsplatserna. Eftersom organisationsinnovationer sällan direkt kan överföras till andra företag eller organisationer, behöver de arbetstagarnas tysta kunskaper även i den nya organisationen.

Villkoren för kreativiteten måste tryggas

Innovationspolitiken bör sporra till kreativitet och skapa en verksamhetsmiljö som bidrar till kreativitet. Arbetsmiljön och arbetsklimatet har en stor roll då det gäller att utveckla verksamhetsmiljön. En gedigen kunskapsbas, en känsla av trygghet och ett tillräckligt brett svängrum skapar förutsättningar för kreativitet. Genom individuella lösningar i fråga om arbetstider, distansarbete, arbetsmiljö och arbetsmängd går det att skapa gynnsamma villkor för nya innovationer.

Enligt undersökningar har gott och väl en tredjedel av finländarna problem med sömnen minst tre nätter i veckan. Var tionde har sömnstörningar. Orsakerna till sömnlösheten kan vara individuella. Sömnbristen ökar risken för olycksfall i arbetet och trötthet leder till minskad kreativitet och effektivitet. I de flesta krävande arbeten som involverar databehandling får en pigg och kry människa mer till stånd på åtta timmar än en trött arbetstagare på tolv timmar.

I ett krävande arbetsliv måste krafterna alltså räcka till för dels jobb, dels tillräcklig vila och återhämtning, dels sociala relationer och omsorg om hälsan.

Kreativitet är ett livsvillkor i det moderna arbetslivet — utan kreativitet står vi oss slätt i en allt hårdare konkurrens. Utskottet anser det viktigt att man ägnar villkoren för kreativiteten större uppmärksamhet redan i skolan och i ar-

betslivet genom att förbättra hanteringen av stress och brådska och öka arbetstagarnas möjligheter att påverka sin arbetstakt och sin arbetsmiljö.

Höjd arbetslivskvalitet

I och med att arbets- och näringsministeriet inrättades övergick de frågor som gäller arbetslivsutveckling (programmet för arbetslivsutveckling Tykes 2004—2009) på Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer Tekes. Överflyttningen gör det möjligt att hantera tidigare åtskilda dimensioner i innovationsverksamheten som element som kompletterar varandra och på så sätt uppnå synergieffekter.

Utskottet ser det som angeläget att Tekes resurser och breda kontaktnät kan användas för att utveckla arbetslivet. Utskottet understryker med enfasettad redogörelsens riktlinjer om att arbetslivsutvecklingsaspekten ska integreras i finansierings- och experttjänsterna och anser det viktigt att Tekes och arbetskrafts- och näringscentralernas finansierings- och experttjänster utvecklas så att detta snabbt också får återverkningar på den praktiska verksamheten.

Genom sociala innovationer och nya arbetsmetoder i arbetslivet kan man på många sätt öka konkurrenskraften och produktiviteten och samtidigt förbättra arbetslivskvaliteten. Sociala innovationer kan också i sig bli exportprodukter som säljs på marknaden.

Genom att kombinera tekniska och sociala innovationer kan man samtidigt nå både effekt och ny meningsfullhet i arbetet. Men det är inte enkelt, eftersom det ofta är svårare att hantera sociala innovationer än tekniska innovationer. För att utvinna maximal nytta av tekniska och sociala innovationer på arbetsplatser är det viktigt att arbetsplatserna får tillgång till alla erfarenheter och kunskaper som samlats inom ramen av Tykes-programmet.

Redogörelsen pekar på det positiva sambandet mellan innovationer och arbetslivskvalitet, men innovationer kan också ha en negativ inverkan på arbetslivskvaliteten. Därför måste man fästa särskild uppmärksamhet vid de metoder

som säkerställer att de nya innovationerna inte försämrar arbetslivskvaliteten och därmed personalens motivation att delta i utvecklingsverksamheten. Användningen av s.k. inkluderande metoder är en beprövad lösning då man vill säkerställa ett positivt samband mellan innovationer och arbetslivskvalitet. För att kunna stödja organisatoriska innovationer är det viktigt att man här i Finland stärker och sprider en kompetens- och kunskapsbas som bygger på inkluderande metoder.

Arbetsmotivation, engagemang, kompetens, ständig kompetensutveckling, rätt belöning och möjlighet att delta i beslutsfattandet i fråga om ens eget arbete stimulerar till innovation bland personalen. Utskottet framhäver betydelsen av arbetshälsa och gott ledarskap. Arbetstagarna har rätt att förvänta sig att bli rättvist behandlade och att arbetsförhållandena och uppgifterna ordnas så att det är möjligt att klara av dem utan att bli utarbetad. Det är viktigt att också de resultatmål som ställs upp för chefer är rimliga och att cheferna får nödvändig utbildning och stöd i sitt chefskap.

Båda könen kompetens bör nyttiggöras fullt ut

Det är viktigt, menar utskottet, att man i samband med beslut om innovationspolitiska åtgärder alltid bedömer deras könskonsekvenser. Redogörelsen tar upp vikten av att värna om kompetensbasen men anger inte om det finns köns-specifik praxis eller om kvinnors och mäns kompetens inom innovativ verksamhet nyttiggörs i lika hög grad. Det gäller att medvetet se till att kvinnors och mäns kompetens beaktas på samma sätt i innovationsverksamheten.

Redogörelsen efterlyser innovationer i synnerhet inom social- och hälsosektorn. Eftersom det handlar om starkt kvinnodominerade branscher, är det angeläget att kvinnors kompetens och resurser fås med i utvecklingsarbetet fullt ut.

Utveckling av den offentliga sektorn

Enligt redogörelsen ska incitament för innovationsverksamhet inom den offentliga sektorn

skapas, så att de är kopplade till statens resultatstyrning och kommunernas statsandelssystem. Utskottet konstaterar att det på grund av bristfälligt material är svårt att mäta produktiviteten inom den offentliga sektorn och jämföra de olika sektorerna. Det går inte heller alltid att mäta genomslagskraften med hjälp av mätetalen. Att blint framhålla effektiviteten kan även leda till försämrad kvalitet.

Med tanke på innovationer är det viktigt att den akademiska forskarvärlden har tillräckligt med tid och resurser att fokusera på forskning och undervisning utan att olika byråkratiska förpliktelser och jakten på finansiering kräver en alltför stor del av arbetstiden. Överdriven kontroll försämrar förutsättningarna för kreativitet.

De offentliga tjänsternas yttersta mål är att genom insatser nå de eftersträlvade effekterna. Därför bör verksamhetens effektivitet bedömas utifrån dess genomslagskraft. Talen som mäter produktivitet baserar sig ofta på mängden av olika slags insatser, vilket leder till att organisationen frestas att fokusera på att producera allt mer och allt effektivare av det som är föremål för mätningar. De uppgifter som är svårare att mäta och kvaliteten och effekterna av verksamheten hamnar lätt i skymundan.

När det gäller de offentliga tjänsterna kan långvariga produktivitetseffekter nås bara genom att förnya strukturer och verksamhetssätt. När den offentliga sektorns verksamhet läggs om är det viktigt att ta fasta på medborgar-, kommuninvånar- och kundorientering och en effektiv tjänsteproduktion, menar utskottet.

Med hjälp av olika slags expertnätverk kan företag överallt i landet få en naturlig möjlighet att utnyttja källorna för spjutspetskunskap. Små, specialiserade statliga forskningsenheter runtom i landet spelar en betydande roll i expertnätverken. De är flexibla aktörer i den globala konkurrensen som snabbt kan reagera på förändringar och som är viktiga källor för innovation på det egna området.

Exempelvis klimatförändringen framhäver betydelsen av skogsgränsforskning och forskning i växters och djurs anpassning, köldprov, översvämningsprognoser och meteorologisk

forskning. När statens produktivetsprogram genomförs bör också de minsta och de mest avlägsna forskningsenheternas villkor tryggas, understryker utskottet.

Förändringar i omvärlden och deras konsekvenser

Klimatförändringen, finanskrisen, globaliseringen och förändringarna i befolkningsstrukturen medför nya utmaningar för innovationspolitiken i Finland. Genom innovationspolitiken bör man stödja projekt vars syfte är att hitta metoder för att tackla de brännande problemen med jordens bärkraft och mänsklighetens välfärd.

När beslut fattas om innovationspolitiken bör det övervägas vilka innovationer dessa brytningstider kräver, dvs. vilka innovationer som hjälper att hantera förändringar och underlättar anpassningen till den nya situationen. Innovationspolitiken bör sikta mot att kunskapsbaserade konkurrensfördelar kan tas till vara men även mot att öka den allmänna välfärden.

Utskottet betonar att Finland kan nå framgångar bara om hela befolkningen har en hög utbildningsnivå. Även under en ekonomisk recession är det viktigt att satsa på utbildning. Det som framför allt krävs är att hela åldersklasser ges grundläggande och yrkesinriktad utbildning av hög kvalitet och att vuxenutbildningen utvecklas för att öka och upprätthålla kompetensen hos den yrkesaktiva befolkningen. Vid sidan av materiella kunskaper bör man satsa på att utveckla den sociala kompetensen. Sociala färdigheter spelar en nyckelroll när man strävar efter att utveckla ledarskap och ta i bruk inkluderande ledarskapssystem.

Arbetet för att utveckla arbetslivet och stödja hithörande innovationer och god praxis bör även täcka in små och medelstora företag, som måste få mer stöd för att kunna kommersialisera innovationer. Under ekonomiskt svåra tider har små och medelstora företag behov av att sänka exportrelaterade risker och de söker sig ivrigare till gemensamma exportprojekt som underlättar internationalisering. Stimulansåtgärder bör sättas in med hänsyn till att finansieringen för dessa gemensamma exportprojekt tryggas, menar utskottet.

Utskottet framhäver att trots den pågående recessionen bör man se till att innovationspolitiken har tillräckligt med resurser och att arbetslivskvaliteten och arbetshälsan förbättras. En bred innovationspotential uppstår genom att den sammantagna förmåga som befolkningen besitter utnyttjas fullt ut. Här spelar arbetsplatserna en central roll. De bör uppmuntra alla arbetstagare att utveckla sitt arbete och komma med idéer om operativa reformer. Samhället och företagen gör klokt i att särskilt under depressioner satsa på att utbilda de anställda, utveckla arbetshälsan och tillsammans med företagspersonalen bearbeta utvecklingsidéer. Så är både företagen och arbetstagarna i bättre och mer konkurrenskraftigt skick då de står inför de utmaningar som den nya situationen medför. Då är det också lättare att effektivt utnyttja de möjligheter som den förändrade omvärlden erbjuder.

Utlåtande

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att ekonomiutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors den 17 februari 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Arto Satonen /saml
vordf. Jukka Gustafsson /sd
medl. Susanna Haapoja /cent
Hannakaisa Heikkinen /cent
Anna-Maja Henriksson /sv
Arja Karhuvaara /saml
Johanna Karimäki /gröna
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vänst

Esa Lahtela /sd
Jari Larikka /saml
Markus Mustajärvi /vänst
Sanna Perkiö /saml (delvis)
Paula Sihto /cent
Katja Taimela /sd
Tarja Tallqvist /kd
Jyrki Yrttiaho /vänst
ers. Petri Pihlajaniemi /saml (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Ritva Bäckström.